

משמעת ונוהג

(דברים מתוך הרצאה בבי-ם לקצינים)

להשליט ולקיים את אותה משמעת הדרושה למל"חמה — וביחוד לקיבוץ אנשים שנקרא להקריב חייו על משהו. סמכות עליונה זו, שניתנת בתוקף מינוי, יש לראות בה „אשראי“ של אמן, אשר אותו חייב כל מפקד לסלק במהרה ולהשיג מעמד של „נבחר“ בין פקודיו. בעיקר חשוב הענין לגבי מפקדים בדרגות הנמוכות, אשר להם מגע יום-יומי עם החיילים מבהינת האחריות על המשמעת ועל דמותו של הצבא. אלו הן הדרגות העיקריות הקובעות, בסופו של דבר, אם הצבא יהיה בעל משמעת אם לאו.

לעתים, בנסיבות מסוימות, אין דרך אחרת אלא להשתמש בכפייה להטלת המשמעת, אך להפוך את הכפייה לשיטה — תהא טעות קשה. אל יהסס מפקד להיות תקיף בעמדתו ואל יתיר על תביעותיו כשהוא בטוח בצדקתן. אולם בטרם יכפה את רצונו על פקודיו ינסה להסביר להם ולשכנעם.

בכדי לרכוש אמן מצד פקודיו — על המפקד להבין לנפשם ולהתיחס לעניניהם מתוך רעות וחברות מלאה. עליו לדעת ולמצוא דרכים ללבו ולהכרתו של כל איש הסר לפקודתו; נוסף על הבקיאות המקצועית, המקנה בטחון עצמי, ולעתים מעצבת גם תכונות אנושיות. על המפקד לשמש מופת אישי. אין המופת האישי מתבטא רק באומץ-לב ובגבורה בשעות קרב — הנדירות כשלעצמן. יש אומץ-לב וגבורה גם בחיי יום-יום. על מפקד לדעת לקשר בין החולין ואפרוריות יום-יום (נקיון, סדר, דיקנות וכו') וקיום המשטר התובע את כל אלה — ובין התעודה שלמענה ולשמה מקימים את כל הדברים הקטנים הללו.

כל חייל מהויב להבין מה הקשר בין התעודה שלמענה הוא נמצא בצבאנו לבין מציאות המשטר של חיי יום-יום; ואת כל מעשיו — הן בימות שלום והן בעתות מלחמה — חייב כל חייל לראות שזורים, ומכוונים תמיד לתכלית האחת. על כן לא יתכן שפקודה לא תוסבר לפי מידת הצורך להבנת מהותה ותכליתה; וחייב המפקד למצוא מזמנו לשבת יחד עם פקודיו ולהסביר להם את הפקודות וההוראות. כי ה„פכים הקטנים“ הם המכבידים על החיים; ונדרשים מתח וריסון עצמי, או במלים

עקרון „הדבקות בתעודה“ הריהו מקור העצמה החשוב ביותר לעם דמוקרטי ולצבא בעל הכרה, היודע על מה הוא נלחם; ומעקרון זה נגזרות הסמכות, ואתה — המשמעת, שהיא היא האמצעי לאיחוד כלל הפרטים בצבא להיותם למכונה בעלת יעילות פיזית וטכנית עצומה, המקפלת בכנפיה את תנופתה של רוח-מעשה גדולה וכבירה. צבא ללא משמעת — משמעת מקיפה, עמוקה וכוללת — יהיה חסר את איתנות העמידה, כושר התנופה והדבקות המתמדת במטרה, ואם בונים אנו צבא — חייבים עיני המפקדים — גבוהים כנמוכים — להיות מופנות לצד זה של הבעיה. רק באמצעות המשמעת אפשר לנצל את הכוח המוסרי והפיזי הטמון בצבא.

ישאל כל מפקד: משמעת מהי ומה פרושה? המפקד — ולו גם הנמוך ביותר, — הוא שליח העם בסמכותו, — עליו להבין משמעת מהי, כיצד להפעילה ולהשתמש בה. זוהי הבעיה העיקרית הראשונה, ויש כאן קושי כלל-אנושי, ובעיקר אצלנו היהודים. המשמעת אינה ענין שניתן ללמדו מתוך ספר; ואף לא ענין שבהוראה ובלמוד — הריהו קודם כל ענין שפועלים בו גורמים אנושיים כללים.

פתרון בעיית המשמעת נתון בידי המפקד עצמו, והצלחתו בהקנייתה לאנשיו תהיה תלויה בהשגתו הוא את משמעותה, לכל עומק תכנה, וכן את התובה שהיא מטילה עליו באופן אישי — לשמש בהתנהגות מופת לאנשיו; רק באלה יקניה לאנשיו. אין היא ענין שבמשטר היצוני בלבד; כן אין זה דבר שבכפייה. לא ע"י כללים יבשים שינוסחו בתקנון משטר ונוהג אפשר להשיג משמעת במובנה המלא של המלה. רק אותו יסוד-מחנך שבמפקד הוא ששייגנה. אמנם אין לזלזל בנוסח המשטר ובחקפדה על ביצועו, אולם חשובה היא הרוח המפעמת בכל זה.

המשמעת תושג על דרך החינוך, ואין זה דבר פשוט להשיגו — מבלי שהמפקדים יבינו זאת. על המפקד ללמד וגם להשפיע בתוקף אישיותו. עליו לרכוש את האמן המלא מצד פקודיו. אמנם מופקדת בידו סמכות עליונה, אך זו סמכות הגינתת לו מלמעלה; בסמכות זו בלבד — אין די כדי

אחרות — משמעת, כדי לעמוד ב"מבחנים הקטנים"; והעומד במבחנים הגדולים שנכוננו לו, המשמעת לא באה לשעבר או לדכא, אלא לרסן את הכוח המוסרי והפיזי של החייל למטרה אחידה אחת. ולכן חשובה הסברת הפקודה כהלכה, שאם לא כן יהיה פתח להתמרמרות, ויוקם חיץ בין החייל למפקדו.

אם תוסבר התכלית של כל מעשה לא יהיה קושי בקיום הסייגים הכלליים, החוקים והתקנונים, שעליהם מוכרחים להיות מושתתים חיי הצבא. ואם כל מפקד יקים, הוא לראשונה, בהתנהגותו האישית, את המצוות והחוקים — ישמש דוגמה לאנשיו ולא יוקם, לרוב, לתוכחה ולעונשים לשם קיומם ביחידתו.

סמכות פיקודית אמיתית יכול המפקד להשיג רק אם יגלה, בכל הזדמנות הניתנת לו, את הגינותו, יושרו, יחסו החברי לחייל, רק אם יהיה ראשון לסבל ואחרון לבקשת נוחיות לעצמו; ודבר זה קובע לפרקים הרבה יותר מתכונות חשובות אחרות. על פי אלה נקבעים אורח-החיים והיחסים שביחידה. החייל חייב להבין ולהרגיש כי כל מה שאומר מפקדו עליו לקיים לא מפחד מאסר — אלא מתוך שיהא רוחש אמון למפקדו. מטרה זו לא תושג ע"י סמכות פורמלית גרידא — אלא ע"י דוגמה אישית, תכונות תרומיות, בקיאות, הבנה לזולת, ועל הכל — הקפדה ושמירה על כל הענינים, הקלים והחמורים כאחד. ואין אלה דברים שניתן להשיגם ע"י נאום, ויהא זה הנאום הנמלץ ביותר.

על המפקד תמיד לנסות לשכנע את פקדיו,

אולם אל יהסס מלכפות עליהם כל מעשה ובלבד שיהיה צדק באותו ענין שיש ברצונו לבצעו. בהשגת הליכוד המלא בין המפקד ויחידתו יושג הדבר החשוב ביותר — גוף אחיד, ממושמע, ובעל רוח איתנה.

ועוד צד למטבע: מפקד התובע משמעת — חייב גם הוא במשמעת. דבר זה לא תמיד מובן או מבוצע. יש מקפידים על תביעה מן הפקודים, — וכך צריך להיות! — אך לא מעצמם. תופעות כאלו נובעות ממועוט נסיון, מהעדר מסורת וחוסר הבנה מעמיקה של המשמעת. כל ביצוע פקודה מחייב מאמץ מצד המבצע. בתנאים של מחסור ומצוקה, קשה הדבר פי כמה, ואם חסר הציווי המוסרי של נאמנות למלוי פקודות בכנות, מטבע הדברים שתבוא „השתמטות“ ממילוי הוראה כתוכנה וכרוחה. וכאן מקור התקלה: כי כל עת שקיימת משמעת פורמלית בלבד, תמיד אפשר להתחמק ממנה. יש לעתים נסיבות ומצבים „המסייעים לדבר עבירה“ — אך מצבים כאלה הם בעוכרינו, ויש למהר לעקורם מן השורש.

הנאמר כאן על הקניית המשמעת לצבא — בו טמון סוד הצלחתו של המפקד. מהמפקד נדרש יותר מאשר מן החייל והדבר טבעי הוא; בתוקף מעמדו הוא רואה יותר, חובה עליו להיות אחראי יותר, וקפדן במילוי הוראות שקיבל מגבוה.

מוטלת עלינו החובה להשיג רמה גבוהה של משמעת, משמעת שתעמיק חדור, שאין היסוסים מאחוריה — כי בלעדי משמעת אמיתית אין להשיג את הגשמתו של עקרון „הדבקות בתעודת ה“ הן בארגונו ואימונו של הצבא והן במבחני מערכה.

כל ח' ממלא את תפקידו ביאר מתוך התנדבות ושלא על מנת לקבל פרס. בהצטרפו לשורות האר הוא הביע את רצונו ונכונותו למלא כל תפקיד שיוטל עליו אף בידעו שתפקיד זה עלול להביא למאסרו ולהענשתו ע"י הרשות. לפגוע בבריאותו. שלמות גופו, או לקפח את חייו. אין ה"ח' זכאי לדרוש סעד, פצוי או תגמול, בכל מקרה של מאסר, מחלה, פציעה, מום או אפילו מות, שבאו כתוצאה משרות ביאר. — — —

בכל חטיבה ובכל שרות, בכל זמן ובכל מקום חייב ה"ח' למלא את תפקידו ברצון, במשמעת, בסדר, במרץ ובדיקנות. חובה עליו להוציא לפועל כל צו, פקודה או הוראה שינתנו לו ע"י המפקדים הממונים עליו, גם אם הוא מסכן בזה את חייו או הופשתו, ללא ויכוחים, היסוסים, בקורת או שהיה. בנסיבות קרב אכזר ל"ח' לבהות לדון, לשפוט או לשקול את הפקודה שקבל, אלא להוציאה אל הפועל תיכף ומיד בלי כל סימן של בקורת חיצונית או פנימית. — — —

יחסי המרות והמשמעת ישמרו אך ורק בשטח פעולות האר. מחוץ לשרות ביאר יש לקיים יחסים רגילים של שוויון חברי מוחלט. אין מפקד רשאי לנצל את עמדתו למטרות שאינן נובעות מצרכי האר.

(מתוך „פקודת החברות“ של ארגון ההגנה)

03/א/1

18.3.43

-567-

נוסח השבועה ל-אר.

הנני מצהיר, כי מתוך התנדבות אישית והכרה חפשיה אני נכנס לארגון-
ההגנה העברי בארץ-ישראל.

הנני נשבע לשמור אמונים כל ימי-חי לארגון-ההגנה; לשמור ולתפקד כמי
שמועצתו באישיותו ע"י הפקוד העליון.

הנני נשבע לשמור על ימי-חיי לשנותה של ארגון-ההגנה, לקבל על עצמי
ללא תנאי וללא סיוג את פול שמעתי, ולפי קביאתי להתחייב לפרות ולעטור
ככל עת ובכל מקום, לציית לכל פקודותיה, ולסלוא את כל חובותי וכל חובות
הנני נשבע להקדיש את כל כוחותי ואף להקריב את חיי להגנה ולמלחמה על
עמי ועל מולדתי, על ארצות-ישראל ועל נאולה-ציון.

מסכ השבעה לארגון ההגנה

מסכ השבעת המועמדים ומסירתם למפקדיהם יעשה בחגיגות חוב מעמד מפקדיהם
הנפשו את העיר, ובמעמד איתר המפקדים אשר יתמונו ע"י מפקדי החטיבות לקבלת
המועמדים שהוקצו להם.

המסכ יסודר לחברות של מועמדים בבת אחת והוא יערך בחדר או באלם
מסודר: כבסעיף 48 ומותקן לנשבות כל המועמדים. המפקדים המקבלים את הטירונים
אשר בשורה הראשונה ולפי צורה הרגותיהם. המועמדים ישובו מאחריהם. הקמה
יפקד את כל הנוכחים ובהופיע המפקד את המפקד את כל הנוכחים לדום
ומסודר ולזמין פ"ק (מפע) את כל המפקדים המפקדים המפקדים המפקדים

המועמדים (המפע) יקרא בפני הנוכחים את אשיות הארץ (בעמידה) ואת הפרקים
השונים של פקודה זו (בשיבה) ויבקש אשאל אם יש לנוכחים מה לשאלו בקשר ולהבליים
שהקריא יסבר ויענה על השאלות שנשאלו ולאחר זאת יודיע כי בשם המפקד הנה אשיות
הוא עומד להשביע את כל הנוכחים כאן ולברית אמונים לאה ויזהיר את הנוכחים
לשבות בנפשותיהם ונכרתה בין כל אחיהם ההאר לכל זמן חיינו ולכן אם למצא מלשהו
אשר מהסס מוטב שיסתלק ברגע האחרון. המפקד יאמר את השבועה והוא יאמר

לאחר זאת יקרא את כל הנוכחים לעמידת הום ויקריא את נוסח השבעה
לפי טופס מיוחד ופסקים פסקים והמועמדים יהיו על כל פסק ופסק אחידים
ועתה יהשבעת יקרא על אחד מהמועמדים לשלוח ידו לתום במו ידועו במועמדים
של המפן על טופס נוסח השבעה.

לאחר זה יודיע המפן על חלוקתם של המועמדים לחטיבות וימסרם לפקודת
מפקדי המפקדים שנקבעו לקבלתם והמפן יעזוב לאחור את האולם וההקמה קודרואח
ביתם את הנוכחים לעמידת הום וימסרם לטוב וההשבעה המפקדים שקבלה את
של הנוכחים יקבע עם כל אחיהם הקשר הדרוש ויפטר אותם מהמקום בשקט ובסדר יעזוב
(מתוך סעיף 53 מפקודת החברות" ל"ג בעומר תש"א)